

Selahaddin Üniversitesi

Diller Fakültesi

Türk Dili Bölümü

Diksiyon Dersi

Üçüncü Sınıf

Ders Hocası

Sinan Dışad Tahsin

DİKSİYON DERSİNİN AMACI

Dili kullanırken doğru nefes alıp sesleri doğru telaffuz edebileceksiniz.

DİKSİYON DERSİNİN ARAŞTIRMASI

- * Diksiyonu güzel ve etkili olan kişilerin konuşmalarına dikkat ediniz.**
- * Doğru solunum yöntemini araştırarak, kendi solunum yönteminizin doğruluğunu test ediniz.**
- * Selen kusurları nelerdir araştırınız.**

1.DİKSİYON SANATININ ÖNEMİ VE SES

1.1. Diksiyon Sanatının Önemi

İyi, Doğru, Güzel Konuşma Sanatı

Bilgi, tecrübe ve yeteneklerimizi ne kadar etkili ve doğru kullanabiliyoruz?

Mesleki ve özel yaşamda kendimizi iyi ifade edebilmek, yaptığımız işi iyi ve doğru

**anlatabilmek, rolümüzü doğru oynayabilmek
başarımızı artırır.**

**Dinletebilmek, ikna edebilmek, kabul görmek, tercih
edilmek ve başarmak isteriz.**

**Başarmak için ilk adım, doğru ve etkili iletişim
kurabilmektir. Bunu sağlayan, konuşma
becerimizdir.**

**"Herkes Düşünme ve Konuşma Yeteneklerini
Geliştirebilir."**

**Bu çalışmalara katılan birey, kişiliğini ve konuşma
özelliklerini tanır; eksikliklerini fark eder. Dil
doğaçlamalarıyla kendini geliştirme şansı bulur.
Atölye çalışmalarında, kendi konuşma özelliklerine
uygun, kendine özgü iletişim becerilerini
profesyonel teknikler ve ipuçları ile geliştirir.**

1.1.1. Dil ve Diksiyon

**İnsan, sosyal bir varlıktır. Hayatını devam ettirmesi
için diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır.
İnsanlarla iletişim kurabilmek, duygu düşünce ve
isteklerini ifade etmek için kullanabileceği en önemli
araç ise "dil"dir. İşte bu unsur konuşmanın da
dinamiğini oluşturmaktadır.**

Herhangi bir dili konuşmak, yalnızca o dil hakkında birtakım temel bilgilere sahip olmak demek dilin kelime kadrosunu öğrenmek ve iletişim kurmaktan ibaret değildir. Dilin doğru ve güzel kullanılması da önemlidir. Dilin seslerini doğru telaffuz edebilmek, kelimeleri doğru seçerek yerinde kullanabilmek de ayrı bir sanattır.

Türkçe, ünlü ve ünsüz uyumları olan bir dildir. Bu bakımdan Türkçe kelimelerin telaffuzu son derece estetikdir.

Herhangi bir dili doğru, güzel ve etkili konuşabilmek her insan için ona özgü bir ayrıcalık belgesidir, Konuşması, ses tonu, kelimeleri doğru seçip yerinde kullanması, doğru telaffuz etmesi kişiyi diğer insanlardan daha farklı bir konuma getirir.

Türkçenin söyleyiş farklılıkları iki ayrı kavramı ortaya çıkarmıştır Bunlar;

1. Lehçe: Herhangi bir dilden bilinen tarihi seyir içinde veya daha önceden ayrılmış olup ses, şekil ve kelime ayrılıkları gösteren kollara lehçe adı verilir.

Örneğin; Türkçe'den tarih içinde bilinen zamanlarda ayrılmış olan Azerbaycan, Kazak ve Özbek Türkçesi gibi kollar yakın lehçe kabul edilmektedir.

2. Ağız: Herhangi bir dil veya lehçenin daha çok söyleyiş (telaffuz) özelliklerine bağlı olarak oluşan mahalli kollarıdır. Her dil veya lehçenin kendi içinde ağızları vardır. Ağızlar halkın kullandığı doğal konuşma biçimleridir. Gelişmiş her dilin içerisinde yeni ve farklı ağızlar ortaya çıkabilir. Ancak, her dilin tek bir edebi ağızı vardır. Türkiye Türkçe'sinin edebi ağızı İstanbul ağızıdır. Örneğin; Türkiye Türkçesinin Erzurum, Trabzon, Denizli gibi çok sayıda ağızı mevcuttur.

Kastamonulu İstanbul'a gitmiş. İstanbulluları nasıl bulduğu sorulduğu zaman "İstanbulular iyi hoş; emme dilleri gubat, demiş." Bu fıkradan da anlaşılıyor ki Kastamonulu kendi yöresel ağızını benimsemekte ve İstanbulluların şivesini kaba, biçimsiz bulmaktadır.

Güzel ve etkili konuşmak üzere kullanılacak dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla (sesin uyumu, vurgu, ton, tonlama, durak, üslup, jest ve mimikler, tavır v) uyumlu bir biçimde kullanılabilmesi sanatına Diksiyon denir.

Diksiyon kelime anlamı olarak Latince de dictio ve distus sözcüklerinden Fransızcaya diction olarak geçmiş, dilimize de Fransızca'dan söylendiği gibi alınmıştır.

Bu kelimenin Latince anlamı “söz söylerken sözcüklerin seçilip düzenlenerek düşünceleri kolaylıkla anlatma tarzı.” demektir.

Diksiyonun amacı yorumculuğa ulaşmaktır. Bunun için de belirli yöntemlere baş vurulmaktadır. Bu yöntemler;

- 1. Söz söyleyeni anlatmaya alıştırmak**
- 2. Dinleyeni inandırmak ve heyecanlandırmak**
- 3. Dinleyenin hoşuna gitmek**

Dinleyenin hoşuna gitmek sözü ile belirtilmek istenen konuşmada açıklık, gerçeklik ve güzelliştir.

Konuşma: Ses, kelime ve söz akımından meydana geldiğine göre bir sözü açıkça anlatabilmek, söz ve anlatımın inandırıcı olması, söz ve anlatımda güzelliğe ulaşabilmek diksiyon sanatının başlıca amacıdır.

Konuşmacı düşüncelerini, duygularını ve bilgilerini karşı tarafa aktarırken “üslup” adı verilen değişik yollar kullanmaktadır. Üç tür üslup vardır.

1. Sade Üslup: Konuşmacının doğal ve açık anlatım özelliği kullanmasıdır. Bu üslupta kolay ve anlaşılır bir tarz esastır. Kolay ve pratik öğretmek, eğlendirmek bu üslubun özellikleri arasında yer almaktadır.

2. Yüksek Üslup: Konuşmacının düşünce ve duygularını aktarırken çok yüksek, sanatlı ve görkemli bir üslup kullanmasıdır. Bu üslupta kelimeler seçkin ve parlaktır. İmajlara ve söz sanatlarına dayalı ifadeler kullanılır. Kültürlü insanlar bu tarz konuşmaları anlayabilir.

3. Karışık Üslup: Herkesin anlayacağı nitelikteki anlatım özelliğidir. Sade ve yüksek üslubun karışımı kullanılır. Bu üslubu her sınıftaki insan anlayabilir.

Güzel konuşmak, bir sanattır. Herkes güzel konuşamaz. Doğru güzel ve etkili konuşabilmek için, diksiyon bilgisi ve uygulamasına ihtiyaç vardır. Bunun dışında kişinin kullanacağı üslup türü de güzel ve etkili konuşmasında önemli bir faktördür. Çünkü konuşmacı kullanacağı üslubu seçerken hitap ettiği kişi ya da topluluğun niteliğini göz önünde bulundurmak zorundadır.

1.1.2. Diksiyon ve Ses

İnsanı diğer birçok canlıdan ayıran en önemli özellik, çıkarttığı ses ve bu sesle yaptığı iletişimidir. Sesimizle hem mesajımızı gönderir hem de ona duygularımızı, sevgimizi, kızgınlığımızı ve kaygılarımızı ekleriz. Bir de bu sesi şekillendirerek kulağa daha hoş hale getirebiliriz ki bu da insanın kendi sesli sanatını, müziğini oluşturur.

Diksiyon; konuşma öncesinde alınan nefesle, nefesinizin oluşturduğu seslerle ve bu seslerin artiküle edilerek yani ağızınızda şekillendirilerek oluşturduğu kelimelerle ilgilenir. Ayrıca konuşmanızı süslediğiniz ve daha anlamlı hale getirmek için yaptığınız tonlamalar, vurgular da diksiyonun çalışma alanıdır.

Güzel ve etkili konuşmada diksiyon yani seslerin doğru çıkarılması son derece önemlidir. Bir yandan kendi dilinizin fonetiğini en doğru şekilde öğrenmeli diğer yandan bunları kullanmayı yetenek haline getirmelisiniz. Durakları, ulamaları, vurguları doğru kullanabilmelisiniz.

Fonetik bilgisi seslerin çıkarılışını inceler. Diksiyon ise buna ek olarak daha geniş bir kapsamda, ses organlarının doğru sesleri çıkarabilecek şekilde

eğitilmeleri üzerinde odaklanır. Bu yönüyle diksiyon önemli ölçüde fonetiğe dayanır.

Fonetiğin (ses bilgisi) genel bir tanımını yapacak olursak fonetik; bir dili seslerinin oluşumları, boğumlanma özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişmeler açısından inceleyen gramer dalıdır.

Diksiyon, herhangi bir dilin ses yapısıyla yakından ilgilidir. Bu bakımdan bir dilin fonetiği (ses bilgisi) o dilin doğru ve güzel kullanılması açısından son derece önemlidir.

Sesle ilgili diğer bir unsurda Artikülasyon (Boğumlanma)dur. Artikülasyon konuşma organlarının boğazdan çıkan sese biçim vermek için topluca çalışmasıdır. Kapımızın önünden geçen sokak satıcıları bağırarak sattıklarını herkese duyurmak isterler. Yine de ne dediklerini anlamak için çıkıp sorma ihtiyacı duyarız. Önemli olan söylenenlerin anlaşılmasıdır. Söylenen sözlerin anlaşılması için temel sesler ünlüler değil, ünsüzlerdir. Seslerin ağızdan çıkışına ve dilin konumuna dikkat etmek gerekmektedir.

Diksiyon ve ses ayrılmaz bir bütündür; sesin anlam kazanabilmesi için düzgün bir diksiyona, diksiyonun

ortaya çıkabilmesi için de sese ihtiyaç vardır. Burada bahsettiğimiz ses ile ilgili kavramlara ilerleyen konularda yer vereceğiz.

1.2. Ses

Ciğerlerden gelen havanın ses yolunun herhangi bir noktasındaki boğumlanması ile oluşan ve yayılarak kulaklarla algılanan titreşime ses denir. Sesin saniyedeki titreŐim sayısına frekans ya da perde denir. Sesler, ses yolu adı verilen akciğerlerden baŐlayıp boğaz, gırtlak, damak, dil, diş ve dudakların çeşitli hareketleri sonucunda oluŐur. Sesler oluŐ biçimlerine ve oluŐum yerlerine göre tasnif edilirler.

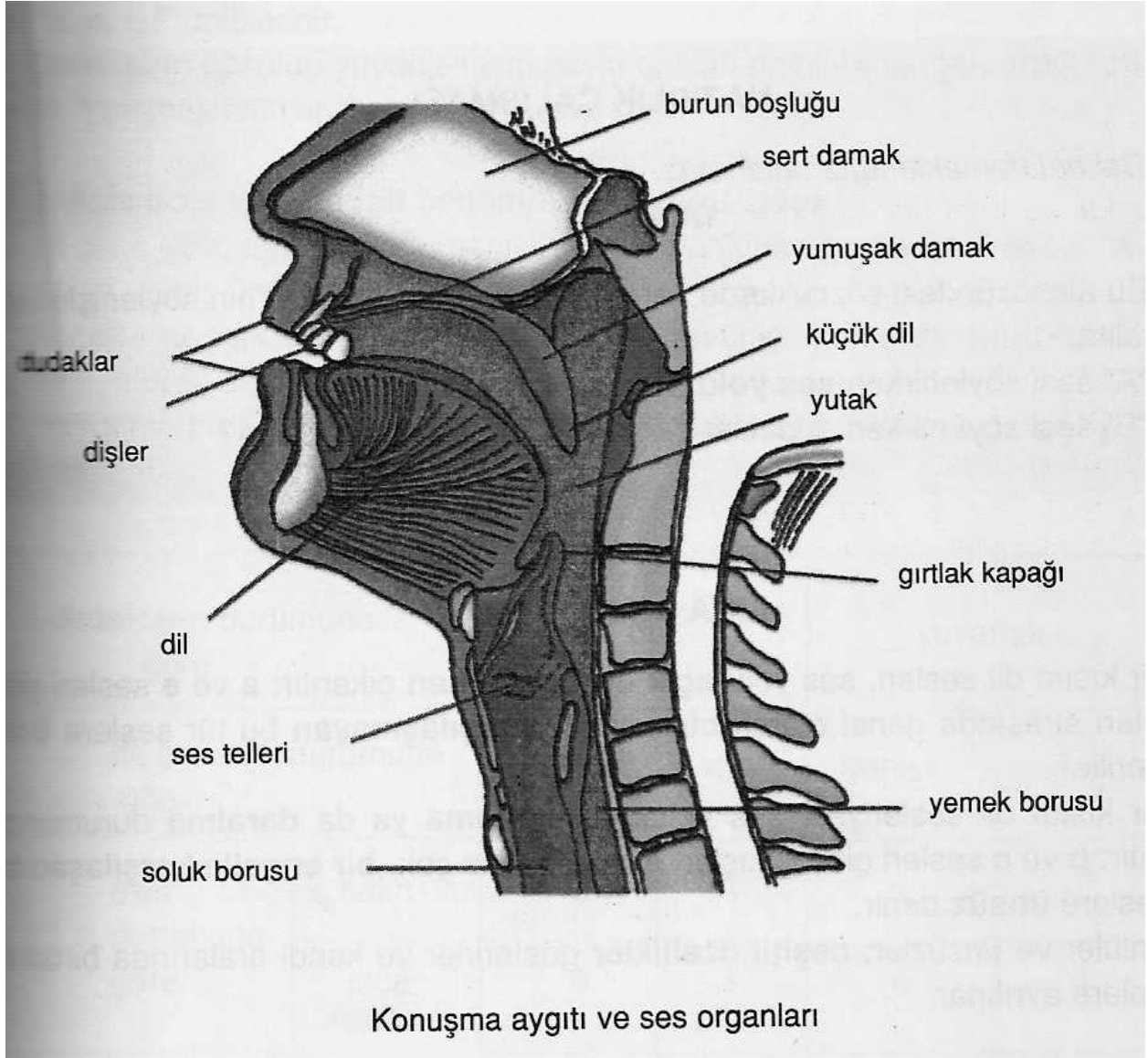
1.2.1. Ses Olayı

Sesin Ortaya ıkıŐı: Gırtlakın içinde ikisi sağda ikisi solda olmak üzere dört adet ince kiriŐ vardır. Seslenmeye yarayan kirişler iki tanedir. Ses çıkarmayı isteyince bu bir çift kiriŐ gereğine uygun biçimde birbirine yaklaŐarak gerilir. Akciğerlerden itilen hava bu kiriŐlerde isteğimize göre ince, kalın, sert, yumuşak vb. sesler biçiminde perdelenir. Bu ses ağız içinde çeşitli deĐiŐmelere uğrayıp boğumlanır, konuşma sesi biçimine girer.

Ses Yolu: Göğüs boşluğundan dudaklara kadar varan kısma denir.

Konuşma Aygıtı: Göğüs boşluğu-akciğer-gırtlak-kirişler-küçük dil- dil- damak-diş etleri dişler-dudaklar- geniz-burun (Bakınız Tablo 2). Bunların hepsine birden konuşma aygıtı denir. Bunların birinde hastalık, sakatlık bulunuyorsa seslerden bazılarının veya tamamının uygun biçimde çıkmasına engel olur. Dişleri dökülmüş kişilerin (s,ş,ç,t,j,l,n,r,z,c,d), nezle olan insanların söyleyişleri farklıdır.

Şekil

1.2.1.1. Sesin Nitelikleri

Şiddet: Sesin yarattığı etkinin gücüdür. Aynı tondaki seslerin hafif ya da kuvvetli oluşunu anlatır.

Yükseklik: Kalın sesleri ince seslerden ayıran niteliklerdir. Pes ses ve tiz ses olarak bölümlendirilir.

Tını: Farklı cisimlerin titreşimlerinden aynı yükseklikte çıkan seslerin birbirinden ayrımını belirten niteliklerdir.

Tiz Ses: İnsan kulağına ince ve keskin bir biçimde yansıyan seslerdir.

Pes Ses: İnsan kulağına alçak , aşağı, hafif, yavaş ve kalın bir biçimde yansıyan seslerdir.

Diksiyon Bakımından Ses

Ses Kirişlerinin düzgün titreşimi ile meydana gelen ünlüler (Selenler; a, e, ı, i, o, ö, u,ü)

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere "ünlü" adı verilir. Türkçede ünlüler söylenişlerine göre üç grupta incelenmektedir.

a. **Dilin Durumuna Göre Ünlüler: "Ünlü" adını verdiğimiz sesler ağız yolundan çıkarılırken dil, öne ve arkaya doğru hareket eder. Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda kalın ünlüler, öne doğru hareket etmesi durumunda ise ince ünlüler çıkarılır. Kalın (art) ünlüler; a, ı, o, u'dur. İnce(ön) ünlüler ise e,i,ö ve ü'dür.**

b. **Dudakların Durumuna Göre Ünlüler: Ünlüler çıkarılırken dudaklar düz ve yuvarlak olmak üzere iki şekle girerler. Dudağın düzleşmesiyle çıkan ünlülere düz ünlüler; yuvarlaklaşmasıyla çıkan ünlülere ise "yuvarlak ünlüler" adı verilir. Düz ünlüler; a,e,ı,i'dir. Yuvarlak ünlüler ise o, ö,u,ü'dür.**

c. Çenenin Durumuna Göre Ünlüler: Ünlülerin çıkartılmasında çenenin de önemli bir işlevi bulunmaktadır. Kimi ünlülerde çene aşağıya doğru açılırken kimilerinde çene daralır. Çenenin genişlemesiyle çıkarılan ünlülere "geniş ünlüler"; çenenin daralmasıyla çıkarılan ünlülere "dar ünlüler" denir. Dar ünlüler ı,i,u,ü' dür. Geniş ünlüler ise a, e, o, ö 'dür.

	DÜZ		YUVARLAK	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
KALIN	a	ı	o	u
İNCE	e	i	ö	ü

Hava sızması, hışırtıyla meydana gelen ünsüzler (ç,f,h,k,p,s,ş,t-b,c,d,g,j,l,m,n,r,v,y,z)

Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dil, diş ve dudaklar gibi bazı engellere çarparak çıkan seslere "ünsüz" adı verilir.

a. Çıkış Yerlerine Göre Ünsüzler: Ünsüzlerin her birinin oluşumunda farklı organların görev aldığı görülmektedir. Bu açıdan ünsüzler şu şekilde sınıflandırılmaktadırlar;
Dudak ünsüzleri: p, m,
Diş ünsüzleri : v, f

Damak ünsüzleri: k,g,ğ,y

Gırtlak : h

Diş-damak ünsüzleri: Diğer ünsüzler

b. Ses Yolundan Çıkışlarına Göre Ünsüzler

Sert ünsüzler : ç, f, h, k, p, s, ş, t

Yumuşak ünsüzler: b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z

	SERT		YUMUŞAK	
	Sürekli	Süreksiz	Sürekli	Süreksiz
Dudak	f	p	m,v	b
Diş	ş,s	ç,t	j,l,n,r,z	c,d
Damak	...	k	y	ğ
Gırtlak	h	ğ	...

Solunum

Solunum, canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için oksijenli havayı akciğerlere çekme ve karbondioksiti verilen havayla dışarı çıkarma hareketidir. Solunumun ana işlevi budur. İkinci işlevi ise konuşmayı sağlamasıdır. Türkçe nefes verirken konuşulan bir dildir. Konuşmanın etkili olabilmesi ve

diksiyonun düzgün olabilmesi için, konuşan kişilerin doğru solunum tekniklerini biliyor ve kullanıyor olmaları gerekmektedir.

Solunum Yöntemi

Doğru solunum yöntemini kullanarak nefes almak ve vermek diksiyon açısından çok önemlidir. Çünkü ses tellerini titreşime geçiren, sesin tınlamasını gerçekleştiren nefestir. Onun için nefes doğru ve düzenli olarak alınıp kullanılmalıdır.

Nefes ses üretim merkezini harekete geçiren bir güçtür. Nefes olmadan sestem bahsetmemiz imkansızdır. Sesin üretim merkezi ise gırtlak (hançere) dir. Eğer doğru nefes alıp kullanmazsak nefes bu merkezi zorlayıp yıpratır ve sonuç olarak üretimin kalitesi düşer. Yani cılız ve kalitesiz bir ses elde ederiz.

**İyi bir solunum olmadan doğru bir diksiyon tarzı olması mümkün değildir. Peki iyi bir solunum ne demektir?
İyi bir solunum, soluk alırken akciğerlere yeterli ölçüde havayı alıp sonra yorgunluk duymadan onu geri vermektir.**

İyi bir solunum elde edebilmek için de diyaframı kullanarak nefes almamız gerekmektedir.

Akciğerlerimiz arkadan omurga, önden göğüs kemiği ve yanlarda bunlara birer birer kıkırdaklarla bağlanan kaburga kemikleri tarafından kemikten bir kafes içinde bulunmaktadır. Ama bu kafesin aşağı tarafında “diyafram” adı verilen kastan yapılmış geniş bir perde ile örtülmektedir. Bu perde esnektir ve aşağı doğru gerilebilir.

Akciğerlerimizin sağ tarafında üç lop, sol tarafında ise iki lop bulunmaktadır.

Akciğerimizin her iki tarafında da bulunan alt loplar yan taraflara doğru da uzanırlar ve üst loplardan çok daha büyüktürler. Alt lopların alabileceği oksijen kapasitesi üst loplara göre daha fazladır.

Çoğumuz akciğerlerimizin üst loplarını dolduracak kadar havayı içimize çektiğimizden sadece sınırlı üst lopları kullanmış oluruz ve vücudumuzda yeteri miktarda kan temizlenememiş olur. Halbuki bebeklerin nefes alışlarına dikkat edersek karından gerçekleştiğini görürüz.

Doğru solunum yöntemi akciğerlerimizin alt loplarını da oksijenle dolduracak şekilde nefes alıp sonra vermektir.

Soluk Alma

Soluk alırken dikkat edilmesi gereken hususlar; derin bir şekilde, sık olarak, çabuk, düzenli, sinirlenmeden ve gürültüsüz olarak soluk alması gerekir.

Soluk alma kusurlarının başında gürültülü soluk alma gelmektedir. Bu durum dinleyiciyi rahatsız eder.

Doğal solunumda burundan soluk alınmalıdır ve ağız kapalı tutulmalıdır. Burundan soluk alırken alınan hava ısınır ve temizlenir. Çünkü burun içindeki kıvrımlar ve kıllar süzgeç görevini görmektedirler.

Ama bazen diksiyonda ağızdan soluk almak da gerekebilir. Konuşan kişi söz söylerken gereken yerde soluk almak için ağızını kapayacak zaman bulamayabilir.

Soluk Alma Şekilleri:

1. Göğüsten Soluk Alma: Bu nefese omuz nefesi de denilmektedir. Çünkü nefes alırken omuzlar kalkıp üst göğüs genişler, diyafram aşağı inmez hatta biraz yükseldiği için karın içeri girer. Bu nefes alma şekli düzgün bir diksiyon için uygun değildir.

2. Kaburga Nefesi: Nefes alma sırasında kaburgalar her yöne doğru genişler, karın içeri girer, diyafram aşağı inmez ve tıpkı göğüs nefesinde olduğu gibi ciğerlerin alt bölümü fonksiyonunu tam gerçekleştiremez. Bu nefes şekli göğüs ve boyun kaslarının gerilimine buda yorgunluğa neden olmaktadır.

3. Karından Soluk Alma: Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu soluk alma tarzı diyaframdan nefes almadır.

Doğru soluk alma şekli ise karın-kaburga nefesidir. Bu şekilde soluk alırken karın dışarı çıkar, diyafram aşağı iner ve karını dışarı iter. Göğüs ve bel genişler, son kaburga kemikleri ile diğer kemiklerde dolaylı olarak genişler. Soluk verirken ise karın içeri girmeye başlar, diyafram eski haline döner yani yukarı çıkar, göğüs eski pozisyonunu alır.

Doğru Soluk Alma- Soluma Teknikleri

1. Soluma, soluk alma ve verme olmak üzere iki aşamada gerçekleşmektedir. Konuşmada her iki aşamada çok önemli yer teşkil etmektedir.

- 2. Soluk; derin, sık, çabuk, düzenli, sinirlenmeden ve gürültüsüz alınmalıdır.**
- 3. Soluk özel durumlar dışında burundan alınmalıdır.**
- 4. Soluk verme akciğerlere alınan havanın geri verilmesidir. Türkçe, solunumun soluk verme aşamasında konuşulan bir dildir.**
- 5. Konuşurken soluk verme çok iyi ayarlanmalıdır. Soluk alırken konuşmaktan sakınılması gerekmektedir.**
- 6. Birden soluk verilmemelidir.**
- 7. Konuşurken soluk vermenin özel durumlara uydurulabilen bir düzeni olmalıdır.**
- 8. Doğru soluma diyaframdan diyaframdan yapılmalı, nefesin verilmesinde karın kasları kullanılmalıdır.**